

METODOLOGIJA PROVJERE ČINJENICA

Istraživači se moraju usredotočiti na teme od javnog interesa i slijediti jasnu i transparentnu metodologiju koja objašnjava zašto i kako se određena pitanja odabiru i istražuju. Kako bi se osigurala najviša razina točnosti, nalazi moraju biti potkrijepljeni i provjereni izvorima te isporučeni preciznim i činjeničnim jezikom kako bi javnost bila informirana o točnosti informacija koje konzumiraju.

Upravo zato se naša metodologija oslanja se na niz izvora i principa kako bi osigurala najvišu razinu točnosti i pouzdanosti.

Polazište su renomirane **novinske agencije, akademska istraživanja i publikacije, vladine agencije i institucije** (npr. Državni zavod za statistiku pruža relevantne i ažurirane informacije koje su ključne za provjeru činjenica), **radovi stručnjaka i analitičara** (pružaju duboko razumijevanje i specifična znanja koja su ključna za točnu provjeru činjenica) te **neovisne organizacije za provjeru činjenica** ([FactCheck.org](https://www.factcheck.org/), [PolitiFact](https://www.politifact.com/), [Snopes](https://www.snopes.com/), [Poynter](https://www.poynter.com/),).

Koraci provjere činjenica

Priprema i identifikacija činjenice

Identifikacija konkretne tvrdnje, izjave ili informacije koja zahtijeva provjeru činjenica.

- **Precizno definirati što se točno provjerava** kako bi se osiguralo da se fokusira na relevantne informacije.
- **Razumjeti kontekst u kojem se tvrdnja pojavila.** Ovo uključuje razmatranje situacije u kojoj je tvrdnja izrečena, identifikaciju osobe ili organizacije koja ju je izrekla, kao i moguće motive ili ciljeve koji stoje iza tvrdnje. Razumijevanje konteksta pomaže u donošenju odluke o tome kako pristupiti provjeri činjenica i koje dodatne informacije potražiti.
- **Identifikacija ključnih izvora informacija** koji su povezani s tom tvrdnjom, identifikacija izvora koji su iznijeli tvrdnju, kao i relevantne stručnjake, publikacije ili istraživačke izvore koji mogu pružiti dodatne informacije ili perspektivu o temi.

- **Postavljanje preliminarne hipoteze o točnosti tvrdnje.** Ova hipoteza nije konačna ocjena, već samo početna pretpostavka koja će se dalje testirati i provjeravati tokom procesa provjere činjenica.

Provjera izvora

Provjeravanje pouzdanosti izvora informacija je ključno. Provjeravaju se izvori, autori, publikacije i institucije koje su naveli ili podržali tvrdnju. Kvalitetan izvor informacija može znatno utjecati na pouzdanost rezultata provjere.

- **Provjera autentičnosti izvora** podrazumijeva utvrđivanje da li je izvor legitimna i pouzdana osoba, organizacija ili publikacija uključujući provjeru njihove reputacije, povijesti i vjerodostojnosti.
- **Provjera pristranosti ili sukoba interesa** koji bi mogao utjecati na objektivnost pruženih informacija. Pristranost može doći iz političkih, ideoloških, financijskih ili drugih razloga.
- **Provjera stručnosti izvora** odnosi se na utvrđivanje da li osoba ili organizacija posjeduje stručnost ili kvalifikacije relevantne za temu koja se provjerava. U nekim slučajevima, izvori mogu biti stručnjaci u određenim područjima, što doprinosi vjerodostojnosti informacija koje pružaju.
- **Provjera izvora** uključuje i potvrdu informacija pomoću **drugih nezavisnih izvora**. Ako se informacija podudara s više različitih, nezavisnih izvora, povećava se vjerojatnost točnosti.
- **Provjera datuma i vremena** kada su informacije objavljene ili izrečene. Ponekad starije informacije mogu biti zastarjele ili neprimjenjive na trenutnu situaciju.
- **Povratne informacije drugih korisnika ili stručnjaka** također mogu biti korisne u provjeri pouzdanosti izvora. Recenzije i povratne informacije mogu otkriti eventualne nedostatke ili probleme s pouzdanošću izvora.

Potvrda informacija

Koristi se niz alata i tehnika za provjeru točnosti tvrdnji, uključujući istraživačko novinarstvo, pretragu na internetu, provjere dokumenata i drugo.

- **Pretraživanje informacija iz pouzdanih i provjerenih izvora** kao što su akademska istraživanja, vladine agencije, renomirane novinske organizacije ili stručnjaci u relevantnim područjima.
- **Korištenje alata i tehnika za provjeru točnosti** specifičnih činjenica ili tvrdnji. To može uključivati provjeru statistika, provjeru podataka i sl.
- **Korištenje više nezavisnih izvora** kako bi se potvrdile informacije ili tvrdnje.
- **Analiza prikupljenih dokaza** kako bi se osiguralo da su informacije dosljedne, logične i podržane relevantnim podacima ili istraživanjima.
- **Razmatranje konteksta informacija** kako bi se osiguralo da se razumije širi kontekst događaja ili teme. Ovo uključuje razmatranje faktora poput vremenskog okvira, političke situacije ili društvenih faktora.

Korištenje više izvora

Da bi se potvrdila točnost informacija, preporučljivo je koristiti više nezavisnih izvora informacija kako bi se potvrdilo ili opovrglo ono što je tvrdnja.

- **Korištenjem više izvora** povećava se vjerojatnost točnosti informacije.
- Različiti izvori mogu **pružiti različite perspektive** na istu temu ili događaj, što omogućava bolje razumijevanje kompleksnosti situacije. U svojim provjerama činjenica navoditi relevantne dokaze koji podupiru tvrdnju, kao i relevantne dokaze koji je potkopavaju.

- **Otkrivanje eventualne nepravilnosti ili kontradikcije** ako se informacije iz različitih izvora ne podudaraju, što može ukazivati na moguće nepravilnosti ili kontradikcije koje treba dalje istražiti.
- **Smanjivanje mogućnosti pristranosti** u procesu provjere činjenica, relevantni dokazi za činjeničnu izjavu iznesenu u istrazi, oslanjajući se na primarne izvore gdje je to moguće.
- **Povećavanje vjerodostojnosti** kada se informacija potvrđuje iz više pouzdanih izvora. Kod citiranja stručnjaka, utvrdite njihovu vjerodostojnost u relevantnoj temi.
- **Osiguravanje sveobuhvatniju analizu** kombinirajući informacije iz više izvora, što doprinosi boljem razumijevanju situacije.
- **Navođenje svih izvora osim** kada je njihova sigurnost ugrožena. U takvim iznimkama, anonimni izvori mogu biti uključeni samo ako su informacije koje pružaju potkrijepljene imenovanim izvorima ili materijalnim dokazima.

Osvrt i analiza konteksta

Važno je razmotriti kontekst informacija i razumjeti kako se ona uklapa u širi kontekst događaja ili teme.

- **Razmatranje vremenskog perioda** u kojem se informacija dogodila ili izrečena može pružiti važan kontekst, informacije mogu biti zastarjele ili relevantne samo u određenom vremenskom kontekstu.
- **Analiza političkih, društvenih i kulturnih faktora** može pomoći u razumijevanju motiva iza izrečene tvrdnje ili informacije, može otkriti potencijalne pristranosti ili interesne sukobe.
- **Razmatranje mogućih motiva iza izrečene tvrdnje ili informacije.** Ponekad informacije mogu biti izobličene ili iskrivljene radi postizanja određenih ciljeva.

- **Stavljanje tvrdnje u širi kontekst događaja ili teme** pomaže u razumijevanju njenog značenja i implikacija. Ovo može uključivati razmatranje povijesnih događaja, relevantnih statistika ili trendova.
- **Identifikacija drugih faktora** ili informacije koje su relevantne za provjeru točnosti tvrdnje. Ovo može uključivati identifikaciju dodatnih izvora ili informacija koje treba uzeti u obzir.
- **Procjena utjecaja** informacije ili tvrdnje na javnost, politiku ili društvo u cjelini.

Objava činjenice

Nakon provjere činjenica, rezultati se objavljuju, često u obliku članka, izvještaja ili objave na društvenim mrežama, kako bi se informirala javnost o točnosti ili netočnosti tvrdnje.

- **Pružanje jasnih rezultata provjere činjenica**, iznošenje nalaza preciznim, činjeničnim i neemotivnim jezikom, bez preuveličavanja zaključka.
- **Objašnjenje metodologije** koja je korištena za provjeru činjenica kako bi se osigurala transparentnost i povjerenje javnosti. To uključuje opis koraka koji su poduzeti kako bi se došlo do zaključka, kao i korištene izvore i alate.
- **Pružanje relevantnog konteksta** kako bi se bolje razumjela važnost provjerenih informacija, objašnjenje šireg značaja tvrdnje ili njenog utjecaja na javnost, politiku ili društvo.

Ispravci i nadopune

Važno je biti otvoren za ispravke i nadopune te pružiti mogućnost drugima da izraze suprotna mišljenja ili dodaju dodatne informacije.

- **Otvorenost za eventualne ispravke** ako se pojave nove relevantne informacije ili dokazi koji mogu utjecati na točnost prvobitnih zaključaka.
- **Transparentnost u procesu objave ispravaka i nadopuna** kako bi se informirala javnost o promjenama ili dopunama koje su napravljene u rezultatima provjere činjenica.
- **Objašnjenje razloga** za ispravke ili nadopune kako bi se osigurala jasnoća i razumijevanje javnosti. To može uključivati objašnjenje novih informacija ili dokaza koji su doveli do promjena u zaključcima.
- Ispravci ili nadopune **ažurirane na izvornoj objavi** kako bi se osigurala dosljednost i lakoća pristupa informacijama.

Ponovna provjera

Kako se situacija može razvijati ili pojaviti nove informacije, povremeno je potrebno ponovno provjeriti činjenice kako bi se osigurala ažurnost i točnost informacija.

- Informacije koje su bile predmet provjere činjenica mogu se **periodično pregledavati** kako bi se osiguralo da su i dalje točne i relevantne. To je posebno važno ako se događaji mijenjaju ili nove informacije postaju dostupne.
- **Prilagođavanje novim saznanjima**, novim informacijama, istraživanjima ili dokazima koji mogu utjecati na prvobitne zaključke, potrebno je ponovno provjeriti činjenice kako bi se osigurala dosljednost s najnovijim informacijama.

- **Potvrda istinitosti** informacija i otkrivanje eventualnih promjena ili nedosljednosti koje su se dogodile od prvobitne provjere.
- **Osvježavanje izvora** i traženje nove informacije ili perspektive koje nisu bile dostupne prilikom prvobitne provjere.
- Ako se tokom ponovne provjere činjenica otkriju nove informacije ili dokazi koji utječu na prvobitne zaključke, **važno je ažurirati rezultate** provjere činjenica kako bi se odražavala najnovija saznanja.

Metodologija će se pravovremeno nadopunjavati i revidirati kako bi bio poboljšana i jasna tijekom korištenja.

Ožujak, 2024.

Autorice članice specijalizirane jedinice:

Maja Kočiš, Hrvatska udruga za odnose s javnošću

Bojana Božanić, Lider media d.o.o.